

Samuel Bogumił Linde i Tadeusz Bułharyn – wokół polskiego przekładu *Rysu historycznego literatury rosyjskiej* Nikołaja Grecza

MAGDALENA DĄBROWSKA
(Uniwersytet Warszawski)

Zdawać by się mogło, że tematy „Linde i otoczenie” oraz „Bułharyn i otoczenie” należą do dobrze opracowanych. Lista wybitnych przedstawicieli kultury i nauki, z którymi w ten czy inny sposób, niekoniecznie osobiście, mieli oni styczność, jest jednak dłuższa, niż sądzono dotychczas, a materiały, które rzucają światło na ich relacje, nie zostały wyzyskane w pełni. Do tej grupy należy temat „Samuel Bogumił Linde i Tadeusz Bułharyn”. Wprawdzie o każdej z tych postaci oddzielnie wiadomo dużo, zarówno od strony biografii, jak i poczynañ twórczych, jednak zestawienie ich nazwisk obok siebie wydaje się wciąż dalekie od oczywistości.

Na trop badań nad powiązaniem wspomnianych twórców nie naprowadza nas bibliografia prac o Bułharynie przygotowana przez Abrama Rejtblata¹, a jedynie w niewielkim stopniu czyni to spis publikacji Lindego w opracowaniu Mariana Ptaszyka². Całkowicie niezależnie od siebie występują oni w tekstach Zdzisława Skwarczyńskiego o Kazimierzu Kontrymie i Towarzystwie Szubrawców³. Ryszard W. Wołoszyński w swoim opracowaniu na temat związków polsko-rosyjskich w naukach społecznych w pierwszym trzdziestoleciu XIX wieku wymienia ich wprawdzie razem, ale tylko w kontekście osób trzech, filologa i historyka, profesora Uniwersytetu Wileńskiego Iwana Łobojki i najbardziej znanego polskiego historyka tych czasów Joachima Lelewela⁴. Co jeszcze istotniejsze, niezależnie od

1 А.И. Рейтблат, *Фаддей Венедиктович Булгарин: идеолог, журналист, консультант секретной полиции. Статьи и материалы*, Москва 2016, с. 564-604.

2 M. Ptaszyk, *Bibliografia prac Samuela Bogumiła Linde*, Toruń 1990.

3 Z. Skwarczyński, *Kazimierz Kontrym. Towarzystwo Szubrawców*, Łódź 1961, s. 9, 128-129, 137, 166 i in.

4 R.W. Wołoszyński, *Polsko-rosyjskie związki w naukach społecznych 1801-1830*, Warszawa 1974, s. 134, 159, 332-333.

siebie – przynajmniej na pierwszy rzut oka – przedstawiały Lindego i Bułharyna osoby z ich otoczenia, jak właśnie Iwan Łobojko, wspominający o nich w kontekście bibliografa Wasilija Sopikowa oraz pisarza i filologa Aleksandra Szyszkowa, związanego z Biesiadą Miłośników Słowa Rosyjskiego⁵.

Pozycje te bezpośrednio nie przynoszą odpowiedzi na pytanie, kiedy i w jakich okolicznościach skrzyżowały się drogi Samuela Bogumiła Lindego (1771-1847), leksykografa, autora *Słownika języka polskiego*, tłumacza, bibliografa i bibliotekarza, syna emigranta ze Szwecji, oraz Tadeusza Bułharyna (Faddieja Bułgarina; 1789-1859), pisarza, publicyisty, wydawcy, który rozpoczął działalność literacką wierszami w języku polskim, opublikowanymi w 1819 roku w „Tygodniku Wileńskim”, utrzymanymi w manierze oświeceniowej i powielającymi schematy znane z poezji Ignacego Krasickiego i Adama Naruszewicza, a potem stał się jedną z najważniejszych postaci rosyjskiego życia kulturalnego, autorem powieści *Iwan Wyżygina*, wzorowanej na *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadkach* Krasickiego. Są jednak przydatne przy udzielaniu owej odpowiedzi, gdyż dają wyobrażenie o procesach zachodzących w polskich i rosyjskich kręgach kulturalnych i naukowych, rodzajach relacji indywidualnych i instytucjonalnych oraz ich zasięgu czasowym i terytorialnym, wzajemnych inspiracjach oraz przedsięwzięciach paralelnych i wspólnych, wreszcie o rezultatach współpracy oraz ich odbiorze.

Podajmy dwa przykłady takich – odnoszących się pośrednio do relacji tych dwóch osób, ale inspirujących do badań nad nimi – konstatacji. W studium Skwarczyńskiego o Towarzystwie Szubrawców czytamy, że „kontakty Towarzystwa sięgały Petersburga, gdzie przebywał stale Bułharyn, Mikołaj Grecz, Józef Sękowski, który tu osiadł w 1821 r. po podróżach na Wschód, i Józef Przecławski, późniejszy redaktor «Bałamuta»»⁶. We wspomnieniach Łobojki mowa jest o Wasiliju Sopikowie jako autorze bibliografii przetłumaczonej przez Lindego na język polski i polecanym przez polskiego językoznawcę konsultancie naukowym⁷. Te dwa źródła kierują naszą uwagę na Grecza i Sopikowa. Nikołaj Grecz opublikował w 1822 roku krótki zarys dziejów literatury rosyjskiej⁸, który już w roku następnym doczekał się wydania polskiego – pod tytułem *Rys historyczny literatury rosyjskiej*, w przekładzie i pod

5 И.Н. Лобойко, *Мои воспоминания. Мои записки*, ред. А.И. Рейтблат, Москва 2013, с. 49, 128.

6 Z. Skwarczyński, *op. cit.*, s. 182. We wszystkich cytatach zachowano pisownię oryginału.

7 И.Н. Лобойко, *op. cit.*, с. 49, 128, 225, 257. Podawane przez Łobojkę informacje nie są ścisłe: Linde nie przetłumaczył na język polski „pierwszego tomu Sopikowa bibliografii, opatrując go swoimi uwagami i uzupełnieniami”, ale napisał jej recenzję, opublikowaną w „Pamiętniku Warszawskim” w latach 1815-1816, a wspominając o zarekomendowaniu mu przez Lindego Sopikowa jako konsultanta, miał na myśli nie tyle obszar bibliografii, ile językoznawstwa porównawczego. Zob. M. Dąbrowska, *Samuel Bogumił Linde a kultura i nauka rosyjska (na materiale czasopism początku XIX wieku)*, „Acta Polono-Ruthenica” 2014, т. XIX, s. 191-205.

8 [Н. Греч], *Опыт краткой истории русской литературы*, Санкт-Петербург 1822.

redakcją Lindego⁹. Linde uzupełnił pracę Grecza o dziesięć załączników, nazwanych „dodatkami”, wśród których pod numerem VII b znalazł się *Spis literatury ruskiej roku 1822* Bułharyna¹⁰. W 1823 roku Bułharyn zamieścił w czasopiśmie „Siewiernyj archiw” obszerną recenzję polskiego wydania pracy Grecza¹¹, czy też po prostu recenzję „polskiego Grecza”, jak w listach do Wasilija (Bazylego) Anastasewicza Lindego skrótowo nazywał swoje tłumaczenie jeszcze w trakcie jego przygotowywania¹². Celem prezentowanego artykułu stanie się właśnie odpowiedź na pytania o opinię Bułharyna o „polskim Greczu” oraz o miejsce i rolę w nim Bułharynowskiego „dodatku”. Włączenie do badań nad tymi dwiema pozycjami wątku związanego z Sopikowem wynika zaś z tego, że od wzmianki o jego *Rysie rosyjskiej bibliografii* Linde zaczął swoją przedmowę do „polskiego Grecza”. Z powyższych rozważań pośrednio wyłania się jeszcze jedna baza materiałów (a wraz z nią potencjalny trzeci cel badań), mianowicie korespondencja Lindego z Anastasewiczem z lat 1822-1830, rzucająca światło na Bułharyna w trzech kontekstach: dziejów „Gazety Literackiej”, jego spuścizny publicystycznej i literackiej oraz wspomnianej recenzji polskiego wydania opracowania Grecza. Do tego źródła sięgniemy jednak tylko pomocniczo, aby udzielić odpowiedzi na postawione wyżej dwa pytania główne.

Badaczom rosyjskiej recepcji Lindego znany jest szkic biograficzny Iwana Pałłonskiego *Samuel Bogumił Linde*, opublikowany w piśmie Michaiła Pogodina „Moskwitianin” w 1842 roku¹³. Znawcy twórczości Bułharyna przywołują niedokończony szkic Grecza *Faddej Bułgarin*¹⁴. Jedni i drudzy zapominają jednak o obecności wzmianek o Lindem i Bułharynie w „polskim Greczu”.

Notkę o polskim leksykografie znajdujemy w rozdziale trzecim *Rysu historycznego literatury rosyjskiej*, zatytułowanym *Wiek Aleksandra I, czyli od Karamzina do naszych czasów*:

» Samuel Bogumił Linde, Rektor Warszawskiego Liceum itd., urodził się 1771 r., wystawił sobie nieśmiertelny pomnik w literaturze Słowiańskiej

9 Mikołaja Grecza [...] „Rys historyczny literatury rosyjskiej”, z rosyjskiego przez Samuela Bogumiła Linde, [...] z dodatkami z Batiuszkowa, Bestużewa Bułharyna, Kaczenowskiego, Karamzina, Köppena, Kornilowicza, Wiaziemskiego, nakładem i drukiem N. Glücksberga, księgarza i typografa Królewskiego Uniwersytetu, Warszawa 1823. Część główna i „dodatki” mają osobne strony tytułowe. W części załącznikowej praca Grecza występuje pod tytułem *Rys historii literatury rosyjskiej*.

10 T. Bułharyna „Spis literatury ruskiej roku 1822”, w: *Dodatki do Mikołaja Grecza „Rysu historii literatury rosyjskiej” zebrane i tłumaczone przez S.B. Linde*, Warszawa 1823, s. 513-520. Zob. Ф. Булгарин, *Краткое обозрение русской литературы 1822 года*, „Северный архив” 1823, № 5, с. 377-422.

11 Ф. Булгарин, [б.п.], „Северный архив” 1823, № 18, с. 401-416.

12 Korespondencja Samuela Bogumiła Lindego z Bazyliem Anastasewiczem 1822-1830, red. M. Ptaszyk, Toruń 2013, s. 64 („Z Warszawy”, dn. 14 marca 1823 r.).

13 И. Паплонский, *Самуил Богумил Линде*, „Москвитянин” 1842, кн. 11, с. 97-115.

14 Zob. Н.И. Греч, *Фаддей Булгарин*, в: *idem, Записки о моей жизни*, Москва 2016, с. 447-479.

wydaniem swego Dykcyonarza pod napisem: Słownik języka Polskiego; 6 tomów w 4ce, w Warszawie, 1807-14 r. Dzieło to zawiera słowa wszystkich języków i mów Słowiańskich, wskazuje ich pochodzenie, odmiany i wzajemną styczność; służy za przewodnika tych bogatych, a przy swojej zgodności różnokształtnych języków, a stręczy niemało pomocy nauce historii Narodów Słowiańskich¹⁵.

Informacja o autorze *Iwana Wyżygina* zawiera *Rzut oka na starożytną i nową literaturę w Rosji* Aleksandra Bestużewa, opublikowany w almanachu Bestużewa i Kondratija Rylejewa „Polarnaja zwiezda” w 1823 roku¹⁶, a do „polskiego Grecza” włączony jako „dodatek” VII a:

» *Bułharyn*, literat Polski, pisze w języku Rosyjskim z szczególnym zainteresowaniem. On zważa przedmioty z wcale nowej strony, wykląda myśli swoje z niejaką wojskową otwartością i prawdziwością, bez pstrocin, bez słów igraszki. W posiadaniu smaku rozbiorczego i oryginalnego, który się nie unosi zapaloną młodocianością uczuć, uderzając nie pożyczanymi formami stylu, zapewne stanie w rzędzie światowych naszych pisarzów. Jego *Zapiski o Hiszpanii* i inne w dziennikach artykuły, zawsze z zadowoleniem czytane będą, nie tylko od Rosjan, lecz od wszystkich Europejczyków¹⁷.

Fragment ten Linde opatrzył przypisem, uszczegółowiającym wiadomości o działalności Bułharyna i odsyłającym odbiorcę do zamieszczonego obok *Spisu literatury ruskiej roku 1822*:

» Bułharyn jest wydawcą dziennika pod napisem „Północny Archiw”; w „Polarnej Gwiazdzie” między innymi jego opowiedziami jest *Oswobodzenie Trębownli, zdarzenie XVII wieku*. Tu bezpośrednio następuje jego *Spis liter. r. 1822 (L)*¹⁸.

15 *Mikołaja Grecza* [...] „*Rys historyczny literatury rosyjskiej*...”, s. 269-270.

16 Zob. P. Głuszkowski, *Barwy polskości, czyli życie burzliwe Tadeusza Bułharyna*, Kraków 2018, s. 115. Zob. też *Rzut oka na literaturę rosyjską w roku 1824 i w początkach 1825, przez Aleksandra Bestużewa*, tłum. L. Rogalski, „*Dziennik Wileński*” 1825, t. 1, nr 4 (kwiecień), s. 431-442.

17 *A. Bestużewa „Rzut oka na starożytną i nową literaturę w Rosji”*, w: *Dodatki do Mikołaja Grecza „Rysu historii literatury rosyjskiej”*..., s. 507. Zob. A. Бестужев, *Взгляд на старую и новую словесность в России*, w: *Полярная звезда, изданная А. Бестужевым и К. Рылеевым*, ред. В.А. Архипов, В.Г. Базанов, Я.А. Левкович, Москва-Ленинград 1960, s. 27.

18 *A. Bestużewa „Rzut oka na starożytną...”*, s. 507. Inicjał „L” wskazuje na autorstwo Lindego. Zob. Ф. Булгарин, *Освобождение Трёмбовли. Историческое происшествие XVII столетия*, w: *Полярная звезда...*, s. 210-215.

Przytoczone notki jedynie pośrednio wskazują na zasługi Lindego i Bułharyna w dziele zbliżenia kulturalnego i naukowego Polaków i Rosjan, wzajemnego poznania obu narodów. Pierwszy z uczonych prowadził badania porównawcze języków słowiańskich i nawet planował stworzenie wspólnego języka słowiańskiego¹⁹, tymczasem w informacji o nim czytamy jedynie o wyjaśnieniach etymologicznych w słowniku. Drugi publikował w periodykach rosyjskich zarysy dziejów literatury polskiej²⁰ oraz teksty publicystyczne i literackie o tematyce polskiej²¹, w notce o nim został jednak przywołany tylko jeden przykład – opowieści o zdarzeniach z XVII wieku. Zbliżeniu narodów polskiego i rosyjskiego miało służyć samo wydanie „polskiego Grecza”, jak pisał Linde w przedmowie do niego, „oświecającego nas [tj. Polaków – M. D.] dokładnie względem dawnego i teraźniejszego stanu literatury naszych Pobratymców”²². W podobnym tonie rozpoczął Bułharyn swój przegląd literatury polskiej opublikowany w piśmie „Syn otczestwa”²³ i wspomnianą opowieść historyczną z almanachu „Polarnaja zwiezda”²⁴.

Zacytujmy Piotra Głuszkowskiego, z którego komentarzy na temat tych dwóch ostatnich pozycji wyłania się obraz Bułharyna jako popularyzatora polskiej literatury i historii w Rosji:

» W 1820 r. Bułharyn opublikował pierwszy duży artykuł na łamach „Syna Otczestwa”. [...] Była to jedna z pierwszych prób szkicu o historii literatury polskiej podjęta w języku rosyjskim. Już wcześniej o róż-

19 Zob. H. Milejkowska, *Materiały rosyjskie w słowniku Lindego*, „Poradnik Językowy” 1974, nr 5, s. 236-246; T. Lewaszkiwicz, *Panslawistyczne osobliwości leksykalne S.B. Lindego i jego projekt stworzenia wspólnego języka słowiańskiego*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980.

20 Nr. [Ф. Булгарин], *Краткое обозрение польской словесности*, „Сын отечества” 1820, № 31, s. 193-218, № 32, s. 241-264.

21 Nr. Ф. Булгарин, *Марина Мнишех, супруга Дмитрия Самозванца*, „Северный архив” 1824, № 1, s. 1-13, № 2, s. 59-73, № 20, s. 55-77, № 21/22, s. 111-137.

22 S.B. Linde, *Przedmowa polskiego wydawcy*, w: *Mikołaja Grecza [...] „Rys historyczny literatury rosyjskiej”*..., s. III. Podobny wydźwięk miała dedykacja skierowana do Nikołaja Nowosilcowa: „Wzajemne poznanie zalet umysłowych zbliża Narody do wzajemnego szacunku i w skutku tego jednoczy je węzłem braterskiej miłości” (*ibidem*, s. nlb).

23 „Политические несогласия, разделявшие два Славянских поколения, Россиян и Поляков, препятствовали взаимному сообщению успехов их в науках и словесности. Потеря весьма важная для истории и филологии, не говоря о других науках. Ныне, соединенные под единым скипетром, Ученые и Литераторы обоих народов, должны были бы, кажется, стараться сблизить обе словесности, или, по крайней мере, распространить познание оных между своими соотечественниками. Польза от сего несомнительна” ([Ф. Булгарин], *Краткое обозрение польской...*, № 31, s. 193).

24 „Прелестные россиянки! Ваша история изобилует доблестными подвигами ваших соотечественниц. Не стану повторять оных: теперь познакомьтесь с геройскими деяниями соплеменных вам славянок, обитающих в стране, орошаемой величественною Вислою. Ныне вы составляете одно семейство, имеете одного отца; ваши дети и братья навеки соединены узами взаимного счастья. Вы должны знать и уважать друг друга: история послужит к сему руководством” (Ф. Булгарин, *Освобождение Трёмбовлиц...*, s. 210).

nych utworach i zjawiskach w literaturze polskiej można było znaleźć wzmianki w periodykach „Siewiernyj Wiestnik” i „Wiestnik Jewropy”. Wydawane przez Bazylego Anastasewicza czasopismo „Ulej” zasługuje nawet na miano polonofilskiego ze względu na dużą liczbę informacji o polskiej literaturze i przekładów z języka polskiego. [...] Jednak [...] to dopiero Bułharyn pokusił się o szkic na temat całej historii literatury i nauki w Polsce. Artykuł Bułharyna był ważny, może nawet przełomowy z dwóch powodów. Po pierwsze, udało mu się zadebiutować w najważniejszym rosyjskim czasopiśmie i pokazać się czytelnikom jako uzdolniony pisarz o lekkim piórze i analitycznym umyśle. Z punktu widzenia złożonej tożsamości narodowej Bułharyna ważniejszy jest jednak fakt, że na debiut w Rosji wybrał temat bezpośrednio dotyczący Polski. Jeśli ktoś wcześniej miał wątpliwości, kim czuje się Bułharyn, to jego *Krótki szkic o literaturze polskiej* z pewnością je rozwiązał²⁵.

W [...] opowiadaniu [Bułharyn – M. D.] sięgnął do historii Polski, a dokładniej do bohaterskiej obrony oblężonej Trembowli w 1675 r., na którą nacierała dziesięcioletnia armia Imperium Osmańskiego. [...] Bułharyn już we wstępie zaznaczył, że jest to historia bohaterstwa Anny Doroty Chrzanowskiej, żony komendanta zamku kapitana Jana Samuela Chrzanowskiego, która posłużyła jako przykład miłości kobiet do ojczyzny, przykład kobiecej godności i męstwa²⁶.

Ze względu na źródło pochodzenia „dodatki” do *Rysu historycznego literatury rosyjskiej* można podzielić na dwie grupy: sześć pochodzi z pierwszego i drugiego tomu *Naukowej księgi literatury rosyjskiej* z lat 1819–1820 Grecza, „dużego” zarysu dziejów literatury rosyjskiej i wypisów z niej, którego przychylnie przyjęcie zachęciło autora do oddania do rąk czytelników zarysu „małego” (czyli właśnie *Rysu historycznego literatury rosyjskiej*)²⁷, pozostałe pochodzą z dawniejszych i bieżących

25 P. Głuszkowski, *op. cit.*, s. 90. Zob. M. Dąbrowska, *Polscy poeci doby Oświecenia w czasopiśmie rosyjskich pierwszego piętnastolecia XIX wieku („Северный вестник” – „Улей” – „Вестник Европы”)*, w: *Studia Rossica XXII (Polska – Rosja: dialog kultur. Tom poświęcony pamięci Profesor Jeleny Sybienko)*, red. A. Wołodźko-Butkiewicz, Ł. Łuczewicz, Warszawa 2012, s. 95-111.

26 P. Głuszkowski, *op. cit.*, s. 116.

27 [К. Батюшков], *Вечер у Кантемира*, в: *Учебная книга российской словесности или избранные места из разных сочинений и переводов в стихах и прозе с присовокуплением кратких правил риторики и пиитики, и истории российской словесности*, ч. 1, Санкт-Петербург 1819, с. 215-230; [К. Батюшков], *О характере Ломоносова*, в: *ibidem*, с. 292-297; [П. Вяземский], *Державин*, в: *ibidem*, с. 297-305; [Н. Карамзин], *Слово о полку Игореве*, в: *ibidem*, с. 342-385; [М. Каченовский], *Взгляд на успехи Российского Витийства в первой половине истекшего столетия*, в: *ibidem*, с. 380-400; [М. Каченовский], *Рассуждение о Похвальных словах Ломоносова*, в: *Учебная книга...*, ч. 2, Санкт-Петербург 1820, с. 153-171.

numerów czasopism oraz almanachów. Jak wiemy, *Spis literatury ruskiej roku 1822* Bułharyna należy do drugiej grupy (wraz z pracą Konstantina Batuszkowa *O charakterze Łomonosowa* oraz *Wiadomościami o postępie przemysłu w Rosji, mianowicie za Cara Aleksę Michajłowicza* Aleksandra Kornilowicza i *Rzutem oka na starożytną i nową literaturę w Rosji* Aleksandra Bestużewa). Szkic Bestużewa oraz artykuł Bułharyna, jedyny w „dodatkach” przykład „przeglądu rocznego” nowości wydawniczych w Rosji, Linde uznał za bezpośrednie kontynuacje *Rysu historycznego literatury rosyjskiej*, czemu pośrednio dał wyraz w autobiografii z 1823 roku, w której celowo zmienił kolejność „dodatków”, jako pierwsze wymieniając właśnie artykuły Bestużewa i Bułharyna²⁸, a także – już bezpośrednio – w przedmowie do „polskiego Grecza”, gdzie stwierdził, że „Bułharyna wyliczanie pism r. 1822 może być za dalszy ciąg i Grecza, i Bestużewa uważanym”²⁹, oraz w przedmowie do samego *Spisu literatury ruskiej roku 1822*, w której napisał, że „ogólne uwagi, od których [Bułharyn – M. D.] rozpoczyna i na których kończy, podobne są do tych, któreśmy u Bestużewa dopiero co czytali”³⁰. Oryginalny artykuł Bułharyna jest obszerniejszy niż tłumaczenie, nazwane przez Lindego „wyciągiem rzeczy, podług porządku znajdującego się w spisie T. Bułharyna”³¹. Ów porządek jest następujący: całość otwiera rozdział *Historia*, podzielony na części poświęcone dziełom oryginalnym i przekładom, po nim następują rozdziały *Geografia i statystyka* oraz *Podróże*, a ostatni nosi tytuł *Właściwa literatura*. Każdy rozdział wypełnia wyszczególnienie najnowszych publikacji z danego zakresu. Pod określeniem „właściwa literatura” kryje się spis dzieł literackich i opracowań na temat literatury: stąd informacje o *Jeńcu Kaukazu* Aleksandra Puszkina czy tłumaczeniu Wasilija Żukowskiego *Więźnia Chillonu* George’a Byrona sąsiadują ze wzmianką o *Naukowej księdze literatury rosyjskiej Grecza*, zaliczonej tu do „najpierwszych w swoim rodzaju”³². Sposób postępowania Lindego z przekładanym artykułem jest taki sam jak w przypadku pozostałych „dodatków” oraz części głównej *Rysu historycznego literatury rosyjskiej*: niektóre partie pominął, inne uzupełnił, kierując się „specyfiką” polskiego odbiorcy, dla którego pewne treści były, w jego opinii, zbędne, inne zaś wymagały rozwinięcia³³. O ile przypis do notki o Bułharynie

28 Zob. S.B. Linde, *Autobiografia z 1823 roku*, red. M. Ptaczyk, Toruń 2000, s. 45.

29 S.B. Linde, *Przedmowa polskiego wydawcy, w: Mikołaja Grecza [...] „Rys historyczny literatury rosyjskiej”...*, s. XXXIII.

30 T. Bułharyn „*Spis literatury ruskiej*”..., s. 513.

31 *Ibidem*.

32 *Ibidem*, s. 518.

33 Sprostowaniami i uzupełnieniami wypełnił on także obszerne partie recenzji *Rysu rosyjskiej bibliografii* Wasilija Sopikowa. Olena Błażejczuk określiła je mianem „literacko-bibliograficznych” i uznała za największą wartość recenzji (O. Błażejczuk, *Samuel Bogumił Linde bibliotekarz i bibliograf*, Wrocław 1975, s. 216).

w *Rzucie oka na starożytną i nową literaturę w Rosji* Bestużewa wypełnił dodatkowymi wyjaśnieniami, o tyle przypisom do *Spisu literatury ruskiej roku 1822* nadał charakter odsyłaczy bądź do samego *Rysu historycznego literatury rosyjskiej* (łącznie z *Przedmową polskiego wydawcy*), bądź – rzadziej – do innych „dodatków” do niego.

Odtwórzmy proces obudowywania przez Lindego przekładanych pozycji przypisami na przykładzie fragmentu o almanachu „Polarnaja zwiezda” w *Spisie literatury ruskiej roku 1822*:

- » Rok 1822 zakończyło zjawienie się „Polarnej Gwiazdy” (b), kieszonkowej książki dla lubownic i lubowników Rosyjskiej literatury, wydanej przez A. Bestużewa i K. Rylejewa. Wybór sztuk, świetne imiona poetów bogacących to wydanie swoimi płodami i wziętość, którą ta książka u publiczności znalazła, obiecują jej trwałe istnienie, nie w księgarniach, lecz w bibliotekach lubowników literatury ojczystej...³⁴

(b) Obacz przedmowę, obacz Dodatek VII a (L)³⁵.

W *Przedmowie polskiego wydawcy* Linde scharakteryzował ten almanach jako miejsce opublikowania artykułu Bestużewa oraz – za Bułharynem – obiekt ostrej reakcji publicystów:

- » *Polarna zaś Gwiazda*, najpierwszy Almanach rosyjski, mieszcząc na czele *Rzut oka na dawną i nowszą literaturę rosyjską*, przez J. P. Bestużewa (o którym to, dwuarkuszowym tylko rysie, niżej tu będzie mowa), chociaż po nowym roku dopiero się zjawiła, już Północny Archiw P. Bułharyna w Nr 3, tego roku na k. 293 donosi, iż Bestużew obudził przeciwników w niektórych dziennikach, z przyczyny charakterystyki współczesnych pisarzy ostro i śmiało wyrażonej³⁶.

Wzmiankę w tekście Bestużewa opatrzył Linde swoim przypisem, odnoszącym się do wizerunku liry na stronie tytułowej almanachu oraz wskazującym na liczbę opisanych w szkicu poetów:

³⁴ T. Bułharyna „*Spis literatury ruskiej*...”, s. 520.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ S.B. Linde, *Przedmowa polskiego wydawcy*, w: Mikołaja Grecza [...] „*Rys historyczny literatury rosyjskiej*...”, s. XII. Zob. [Б.п.], [*Полярная звезда...*], „Северный архив” 1823, февраль, № 3, с. 293-294.

» Teraz przystępuję do charakterystyki osób, które się wślawiły lub zjawily w biegu ostatnich lat piętnastu. Tu znajdują czytelnicy poetów składających *Gwiazdę liry Północnej* (e); pisarzy, którzy zabłysnąwszy znikli jak komety; i takich, których imiona, niby napowietrzne ognie świecą się w krótkotrwałych Dziennikach³⁷.

(e) Lira ta wyrażona jest na sztychowanym tytule „Polarnej Gwiazdy”, gdzie ta Bestużewa rozprawa na pierwszym miejscu położona; poetów tu naliczyłem 19 (L)³⁸.

W przeglądzie nowości literackich z 1822 roku Bułharyn napisał, że „znakomity Linde sam tłumaczy tę książkę [tj. *Rys historyczny literatury rosyjskiej* Grecza – M. D.] na język polski i wydaje ją w języku niemieckim z własnymi przypisami”³⁹, sygnalizując tym samym swoje zainteresowanie przedsięwzięciami polskiego uczonego związanymi z literaturą rosyjską. Warto zwrócić uwagę na słowa o zamiarze wydania jej po niemiecku. Zbigniew Olczak tłumaczy ten zamysł odczuwaną przez Lindego na początku lat dwudziestych „obojętnością społeczeństwa polskiego wobec drogiej mu idei bliskości i pobratymstwa dwóch słowiańskich narodów”⁴⁰. Nieprzypadkowo więc w połowie 1822 roku Linde zwierzał się Anastasiewiczowi:

» Dzieło JP. Grecza o literaturze rosyjskiej coraz bardziej mi się podoba. [...] Jeżeliby zacnemu Greczowi miło było, wziąłbym się sam do tłumaczenia i wydania w języku niemieckim, jako do dalszego ciągu moich *Beiträge zur slavischen Literatur*. [...] W niemieckim zaś języku wolałbym wydać aniżeli w polskim, że mógłbym rachować na większą i lepszą, i życzliwszą publiczność⁴¹.

W recenzji „polskiego Grecza” Bułharyn odniósł się przede wszystkim do tego, co nowego – nieobecnego w „rosyjskim Greczu” – wprowadził do niego Linde, poczynając od *Przedmowy polskiego wydawcy*, przez załączniki i przypisy do części

37 A. Bestużewa „Rzut oka na starożytną...”, s. 493-494.

38 *Ibidem*, s. 493.

39 Ф. Булгарин, *Краткое обозрение русской литературы 1822 года...*, s. 385.

40 Z. Olczak, *Samuel Bogumił Linde – uczoney między czystą nauką a polityką*, w: *Bibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771-1847), pierwszy dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W 165. rocznicę śmierci*, red. M. Cubrzyńska-Leonarczyk, współpr. H. Mieczkowska, Warszawa 2015, s. 171.

41 *Korespondencja Samuela Bogumila Lindego...*, s. 44 („Z Warsz[awy], dn. 13 [lipca] 1822 r.”). Marian Praszczak opatrzył ten fragment następującym wyjaśnieniem: „Linde zamierzał, przygotowując przekład pracy J[ózefa] M[aksymiliana] Ossolińskiego o Wincentym Kadłubku, wydawać następne tomy przekładów na język niemiecki pod wspólnym tytułem *Beiträge zur slavischen Literatur*” (*ibidem*).

głównej oraz dodatkowej, a skończywszy na poszczególnych zdaniach. Recenzent nazwał Lindego „jednym z pierwszych filologów słowiańskich”, „polskiego Grecza” zaś – „pożyteczną pracą, która uczyni znanym bogactwo literatury rosyjskiej [...] we współplemiennym narodzie polskim”⁴², poparł również pomysł Lindego, wyrażony w zakończeniu *Przedmowy polskiego wydawcy*, opracowania „historii wszystkich narodów słowiańskich”, apelując do badaczy rosyjskich o podjęcie się tego zadania⁴³. Na zawartości merytorycznej i kształcie językowym „polskiego Grecza” zaważyły, zdaniem Bułharyna, dwa czynniki: dążenie Lindego do wzbogacenia jego treści, w szczególności o takie, które – jak pisał w kontekście przypisów – „służą polskim czytelnikom za wyjaśnienia rzeczy u nas [tj. w Rosji – M. D.] dobrze znanych”, oraz niedostateczne władanie przez niego językiem rosyjskim, znanym mu „bardziej z książek niż z doświadczenia”⁴⁴, opanowywanym „nie na miejscu [tj. w Rosji – M. D.] i nie od dzieciństwa, lecz według wzorów naukowych z książek”⁴⁵.

To, w jaki sposób Linde wprowadzał nowe treści i co to były za treści, Bułharyn wyjaśnił przez przywołanie dwóch grup przykładów. Na słowa Grecza o tym, że „Waregowie mieli znaczny wpływ na ówczesny język, przez nich weszły do użycia liczne wyrazy [...], niektóre tylko [...] pozostały w języku jako ślad ich panowania”, Linde odpowiedział, że wszystkie podane przez niego przykłady takich wyrazów – „jedno *köstr* wyjąwszy” – „znajdują się i w polskim i w innych słowiańskich językach, nawet i w niesłowiańskich, zatem nie mogą być poczytane za pozostałość po Warągach”⁴⁶. Na przywołanie przez Grecza, w kontekście podróży do Indii kupca twerskiego Afanasija Nikitina, ustępu z *Historii państwa rosyjskiego* Nikołaja Karamzina o wcześniejszym przybyciu do Indii podróżników z Rusi niż z Europy Zachodniej⁴⁷ Linde odpowiedział, że „kraj [ten – M. D.] dawno był znany i rozmaicie zwiedzany przez Europejczyków; zasługa Waski [tj. Vasco

42 Ф. Булгарин, [б.п.], „Северный архив”..., c. 402, 416. Wszystkie cytaty z recenzji Bułharyna w przekładzie własnym – M. D.

43 *Ibidem*, c. 410. Na stronie przedtytułowej „polskiego Grecza” widniał zapis: „Rys historyczny literatury narodów słowiańskich. I. Literatury rosyjskiej”. Zamysłem Lindego było więc opracowanie raczej historii literatur słowiańskich niż historii słowiańskich narodów.

44 *Ibidem*, c. 416.

45 *Ibidem*, c. 406, 411.

46 *Mikołaja Grecza* [...] *Rys historyczny literatury rosyjskiej*..., s. 17.

47 Tak brzmi ten fragment rozdziału VII tomu 6 *Historii państwa rosyjskiego* w przekładzie Grzegorza Buczyńskiego: „Rosja w XV wieku miała swoich Tawerne i Chardenów, mniej oświeconych, lecz równie śmiałych i stanowczych, że Indyjczykowie słyszeli o niej pierwiej niż o Portugalii, Holandii i Anglii. W tym czasie gdy Vasko da Gamma myślał tylko o możliwości znalezienia drogi od Afryki do Indostanu, nasz Twerzanin już handlował na brzegu Malabary i rozmawiał z mieszkańcami o dogmatach ich wiary” (*Historia państwa rosyjskiego M. Karamzina. Przełożona na język polski przez Grzegorza Buczyńskiego*, t. 6, Warszawa 1826, s. 336).

da Gamy – M. D.] jest w odkryciu drogi koło Afryki⁴⁸. Jak widać, pierwszą grupę przykładów stanowią polemiki Lindego z Greczem, a właściwie nie tyle z samym Greczem, ile z uczonymi, których opinie przywołał w swojej pracy. Wobec obu polemik Bułharyn zajął w recenzji własne stanowisko. W pierwszym przypadku wziął w obronę czy raczej, jak sam napisał, starał się usprawiedliwić Grecza, który wyłożył ustalenia Iwana Łobojki zawarte w artykule *O literaturze skandynawskiej* z 1821 roku⁴⁹, w drugim przyznał rację Lindemu, nazywając opinię Karamzina anachroniczną⁵⁰. Kolejna grupa przykładów obejmuje fragmenty dodane przez Lindego, w „rosyjskim Greczu” nieobecne. Autor *Rysu historycznego literatury rosyjskiej* nie mógł wprowadzić notki o arabiście i numizmatyku Christianie Martinie Frähne, profesorze uniwersytetu w Kazaniu i członku Petersburskiej Akademii Nauk, gdyż, zgodnie z wyjaśnieniami Bułharyna, w czasie przygotowywania książki „nie wydał on jeszcze niczego o Rosji”⁵¹. „Wiadomości biograficzne i bibliograficzne o akademiku Frähne”⁵², zaczerpnięte przez Lindego od Anastasewicza, o czym napisał w *Przedmowie polskiego wydawcy*⁵³, są pierwszym odnotowanym w recenzji Bułharyna przykładem uzupełniania przez Lindego pracy Grecza⁵⁴. Drugim jest notka o „F.G. de Würście, członku Komitetu Handlowego”⁵⁵, autorze opracowań z dziedziny handlu, finansów i prawa. O obu Linde napisał w obszernym przypisie do zawartej w *Rysie historycznym literatury rosyjskiej* notki o Filipie Krugu (Johann Philipp Krug), archeologu, numizmatyku i historyku.

O tym, że opanowanie języka rosyjskiego przez Lindego było niedoskonałe, świadczy, w opinii Bułharyna, niewyczuwanie przez niego subtelności znaczeniowych słów i nieznamość rosyjskich przysłów ludowych⁵⁶. Pierwszy niedostatek sprawił, że zwykłe stwierdzenie przez Grecza faktu przygotowania przez Wasilija

48 Mikołaja Grecza [...] „Rys historyczny literatury rosyjskiej”..., s. 78.

49 Лб-о [И.Н. Лобойко], *О скандинавской литературе. Об источниках северной истории*, „Соревнователь просвещения и благотворения” 1818, № 11, с. 231-239.

50 Ф. Булгарин, [б.п.], „Северный архив”..., с. 412-413.

51 *Ibidem*, с. 413.

52 *Ibidem*.

53 S.B. Linde, *Przedmowa polskiego wydawcy*, w: Mikołaja Grecza [...] „Rys historyczny literatury rosyjskiej”..., s. XVII.

54 Ф. Булгарин, [б.п.], „Северный архив”..., с. 413-414.

55 Mikołaja Grecza [...] „Rys historyczny literatury rosyjskiej”..., s. 292.

56 Bułharyn uchodził za osobę władającą językiem rosyjskim na najwyższym poziomie. Kilkakrotnie wspominał o tym Wincenty Pelczyński w listach do Józefa Jeżowskiego: „po rosyjsku pisze bardzo łatwo i dobrze”, „zna on tak język rosyjski, jak go nie zna lepiej żaden Rosjanin; zazdroszą mu sami tutejsi uczeni rosyjscy łatwości w pisaniu ich językiem; wiele on pisze w tym języku, tutejsze pisma periodyczne wiele zawierają plodów jego pióra” (*Archiwum filomatów*, cz. 1 – *Korespondencja 1815-1823*, t. 3 – 1820-1821, red. J. Czubek, Kraków 1913, s. 20, 207 [„CCLXXXV. Pelczyński do Jeżowskiego. 17/29 listopada 1820, z Petersburga”, „CCCXLVI. Pelczyński do Jeżowskiego. 11/23 marca 1821, z Petersburga”]).

Anastasewicza przekładu *Fedry* Jeana Racine'a⁵⁷ zabrzmiało pod piórem Lindego jak pochwała tej pracy, zapewniającej tłumaczowi sławę, drugi zadecydował o błędnym – nieoddającym tej „przysłowiowej” genezy – przetłumaczeniu tytułu komedii Fiodora Iwanowa⁵⁸. Kwestii językoznawczych dotyczą też wypełniające początkowe partie recenzji rozważania o określeniach używanych przez Polaków na oznaczenie mieszkańców państwa rosyjskiego i ich języka (Rosjanin – Moskał, ruski – rosyjski). Recenzję Bułharyn zakończył radą: „radzilibyśmy szanownemu tłumaczowi skorzystać do poprawienia przekładu z pomocy kogoś z Rosjan, gdyż cudzoziemiec nie jest w stanie wyczuć wszystkich subtelności języka, w szczególności osobliwości dialektalnych oraz przysłów ludowych”⁵⁹.

Z korespondencji Lindego z Anastasewiczem wynika, że był on czytelnikiem czasopisma „Siewiernyj archiw” i że znał recenzję „polskiego Grecza”, którą przyjął z zadowoleniem:

» Dziś odebrałem z łaski Pańskiej kupę *Archiwów* itd., a idąc za skazówką Pańską w liście Jego łaskawie mi daną rzuciłem się zaraz do numeru 18go. Z recenzji tej dosyć dla mnie grzecznej mogę być zadowolonym, lecz boli mię, że z tego zdarzenia Panu mojemu przykrość urosnąć musiała, zem Go wsławił⁶⁰.

Przykra dla Anastasewicza mogła być wspomniana uwaga Bułharyna o przekładzie *Fedry*. Reakcja Bułharyna na niepoprawne, jego zdaniem, tłumaczenie Lindego była bowiem ostra, niewspółmierna do rzekomego przewinienia: „tłumacz miał prawo robić swoje uwagi, ale nie wypaczać tekst oryginału, przypisując [...] Greczowi to, czego on wcale nie powiedział”⁶¹.

Opinie o nowinkach literackich i prośby Lindego o przesłanie mu ich są stałym wątkiem listów do Anastasewicza. Nazwisko Bułharyna wybrzmiewało w tym kontekście wielokrotnie, na tyle często, że można pokusić się o odtworzenie historii zaznajamiania się Lindego z przedsięwzięciami literackimi Bułharyna czy przynajmniej zamiaru zapoznania się z nimi:

57 Przekład pochodzi z 1805 roku.

58 Ф. Булгарин, [б.п.], „Северный архив”..., с. 416. Tytuł oryginalny komedii, napisanej w 1808 roku, brzmiał: *Женихи, или Век живи и век учишь*; jej drugi członek tłumacz przełożył jako: „wiek żywi, wiek uczy się” [*sic!*].

59 *Ibidem*.

60 *Korespondencja Samuela Bogumila Lindego*, s. 79 („Z Warszawy, dn. 22 paźdź[icernika] 1823 r.”).

61 Ф. Булгарин, [б.п.], „Северный архив”..., с. 416.

» W ostatnim liście moim zapytałem się także Pana, czy P. Bułharyna rozprawa o Mniszchównie już *in extenso* gdzieś wydrukowana?⁶²

Prosiłbym o przesłanie romansu Bułharyna pt. *Wyżygyn*⁶³.

Drogi Lindego, Bułharyna i innych wymienionych osób krzyżowały się często i w różny sposób⁶⁴. Należy pamiętać jednak, że biegły one nie tylko w przestrzeni kulturalnej czy naukowej, ale też politycznej. Dlatego Zbigniew Olczak pisał o zawieszeniu Lindego między „czystą nauką a polityką”⁶⁵. W takim kontekście zasadne jest rozpatrywanie również Bułharyna⁶⁶.

BIBLIOGRAFIA:

Archiwum filomatów, cz. 1 – *Korespondencja 1815-1823*, t. 3 – 1820-1821, red. J. Czubek, Kraków 1913;

Bestużew A., *Wzgląd na staruju i nowuju słowiesnost' w Rossii; w: Polarnaja zwiezda, izdannaja A. Bestużewym i K. Rylejewym*, red. W.A. Archipow, W.G. Bazanow, J.L. Lewkowicz, Moskwa-Leningrad 1960;

[B.p.], [*Polarnaja zwiezda...*], „Siewiernyj archiw” fiewrał' 1823, nr 3, s. 293-294;

Błażejewicz O., *Samuel Bogumił Linde bibliotekarz i bibliograf*, Wrocław 1975;

Bułgarin F., [b.p.], „Siewiernyj archiw” 1823, nr 18, s. 401-416;

Kratkoje obozrienije russkoj litieratury 1822 goda, „Siewiernyj archiw” 1823, nr 5, s. 377-422;

Kratkoje obozrienije polskoj słowiesnosti, „Syn otieczestwa” 1820, nr 31, s. 193-218, nr 32, s. 241-264;

Marina Mniszech, suprugja Dmitrija Samozwanca, „Siewiernyj archiw” 1824, nr 1, s. 1-13, nr 2, s. 59-73, nr 20, s. 55-77, nr 21/22, s. 111-137;

Dąbrowska M., *Polscy poeci doby Oświecenia w czasopiśmie rosyjskich pierwszego piętnastolecia XIX wieku („Северный вестник” – „Улей” – „Вестник Европы”)*, w: *Studia Rossica XXII (Polska – Rosja: dialog kultur. Tom poświęcony pamięci Profesor Jeleny Cybienko)*, red. A. Wołodźko-Butkiewicz, L. Łuczewicz, Warszawa 2012, s. 95-111;

Feduta A., „*Lutsze żyt' w głuchoj prowincii...*” (*Kazimierz Kontrym w piś'mach Wasiliju Anastasiewiczu*), w: *idem, Sledy na sniegu*, Mińsk 2018, s. 12-23;

Głuszkowski P., *Barwy polskości, czyli życie burzliwe Tadeusza Bułharyna*, Kraków 2018;

F.W. Bułgarin w rusko-polskich odnoszenijach pierwoj połowiny XIX wieka: ewolucyja idencznosti i polityczeskich wozzrienij, Sankt Petersburg 2013;

62 *Korespondencja Samuela Bogumila Lindego*, s. 79 („Z Warsz[awy], dn. 17 paźdź[iernika] 1823 r.”). Zob. przypis 21.

63 *Ibidem*, s. 128 („Z Warszawy, dn. 12 [lutego] [18]30 r.”).

64 Zob. m.in.: M.H. Коновалова, *Записки В.С. Сопикова и В.Г. Анастасевича о составлении каталогов публичной библиотеки. (Из неопубликованного наследия)*, „Труды Государственной публичной библиотеки им. М.Е. Салтыкова-Щедрина” 1957, т. 3, с. 241-257; А. Федута, „*Лучше жить в глухой провинции...*” (*Казимеж Контрым в письмах Василию Анастасевичу*), w: *idem, Sledy na sniegu*, Минск 2018, с. 12-23.

65 Zob. Z. Olczak, *Samuel Bogumił Linde*, s. 163-179.

66 Zob. П. Глушковский, *Ф.В. Булгарин в русско-польских отношениях первой половины XIX века: эволюция идентичности и политических воззрений*, Санкт-Петербург 2013.

- Grecz N., *Faddiej Bułgarin*, w: *idem*, *Zapiski o mojej życiu*, Moskwa 2016;
- Opyt kratkoj istorii russkoj literatury*, Sankt Petersburg 1822;
- Konowałowa M.N., *Zapiski W.S. Sopikowa i W.G. Anastasiewicza o sostawlenii katalogow publicznoj biblioteki. (Iz nieopublikowanogo nasledija)*, „Trudy Gosudarstwennoj publicznoj biblioteki im. M.E. Sałykowa-Szczedrina” 1957, t. 3, s. 241-257;
- Korespondencja Samuela Bogumila Lindego z Bazylim Anastasiewiczem 1822-1830*, red. M. Ptaszky, Toruń 2013;
- Lewaszkievicz T., *Panslawistyczne osobliwosci leksykalne S.B. Lindego i jego projekt stworzenia wspólnego języka słowiańskiego*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980;
- Linde S.B., *Autobiografia z 1823 roku*, red. M. Ptaszky, Toruń 2000;
- Łb-o [I.N. Łobjko], *O skandynawskiej literaturze. Ob istocznikach siewiernoj istorii*, „Soriewnowatiel proswieszczenija i blagotworienija” 1818, nr 11, s. 231-239;
- Łobjko I.N., *Moi wspomnianja. Moi zapiski*, red. A. Rejtblat, Moskwa 2013;
- Mikołaja Grecza [...] „Rys historyczny literatury rosyjskiej”, z rosyjskiego przez Samuela Bogumila Linde, [...] z dodatkami z Batuszkowa, Bestużewa Bułharyna, Kaczenowskiego, Karamzina, Köppena, Kornilowicza, Wiaziemskiego, nakładem i drukiem N. Glücksberga, księgarza i typografa Królewskiego Uniwersytetu, Warszawa 1823;*
- Milejkowska, H. *Materiały rosyjskie w słowniku Lindego*, „Poradnik Językowy” 1974, nr 5, s. 236-246;
- Olczak Z., *Samuel Bogumił Linde – uczonej między czystą nauką a polityką*, w: *Bibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771-1847), pierwszy dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W 165. rocznicę śmierci*, red. M. Cubrzyńska-Leonarczyk, współpr. H. Mieczkowska, Warszawa 2015;
- Papłonski I., *Samuël Bogumił Linde*, „Moskwitianin” 1842, kn. 11, s. 97-115;
- Ptaszyk M., *Bibliografia prac Samuela Bogumila Linde*, Toruń 1990;
- Rejtblat A., *Faddiej Wieniediktowicz Bułgarin: ideolog, żurnalist, konsultant siekrietnoj policyi. Stat’ji i matieriały*, Moskwa 2016;
- Samuel Bogumił Linde a kultura i nauka rosyjska (na materiale czasopism początku XIX wieku)*, „Acta Polono-Ruthenica” 2014, t. 19, s. 191-205;
- Skwarczyński Z., *Kazimierz Kontrym. Towarzystwo Szubrawców*, Łódź 1961;
- T. Bułharyna „Spis literatury ruskiej roku 1822”*, w: *Dodatki do Mikołaja Grecza „Rysu historii literatury rosyjskiej” zebrane i tłumaczone przez S.B. Linde*, Warszawa 1823, s. 513-520;
- Uczebnaja kniga rossijskoj słowiesnosti ili izbrannyje miesta iz raznych soczimenij i pieriewodow w stichach i prozie s prisowokuplenijem kratkich prawil ritoriki i piitiki, i istorii rossijskoj słowiesnosti*, cz. 1, Sankt Petersburg 1819;
- Wołoszyński R.W., *Polsko-rosyjskie związki w naukach społecznych 1801-1830*, Warszawa 1974.

SŁOWA KLUCZE: Samuel Bogumił Linde, Tadeusz Bułharyn (Faddiej Bułgarin), Mikołaj Grecz, tłumaczenie, recepcja

МАГДАЛЕНА ДОМБРОВСКАЯ
САМУИЛ БОГУМИЛ ЛИНДЕ И ФАДДЕЙ БУЛГАРИН – ВОКРУГ ПОЛЬСКОГО ПЕРЕВОДА *Опыта краткой истории русской литературы* Николая Греча

Статья относится к сфере исследования научных и литературных связей между поляками и представителями русской культуры польского происхождения первой половины XIX века. Материалом для изучения взаимоотношений Самуила Богумила Линде (1771-1847), лексикографа, переводчика и библиотекаря, и Фаддея (Яна Тадеуша) Булгарина (1789-1859), прозаика, журналиста, издателя популярной газеты «Северная пчела», послужили: 1. корреспонденция Линде с Василием Анастасевичем 1822-1830 гг. (ред. М. Пташик, Торунь, 2013); 2. *Rys historyczny literatury rosyjskiej* (*Опыт краткой истории русской литературы*) Николая Греча (Варшава, 1823), изданный в переводе и под редакцией Линде со статьей Булгарина *Краткое обозрение русской литературы 1822 года* в качестве одного из приложений. Упоминания о Булгарине в корреспонденции Линде проанализированы в трех аспектах: истории и содержания «Литературной газеты и Северного архива», булгариновской публицистики (статья о Марине Мнишек) и его романного творчества (*Иван Выжигин*). «Приложение» Булгарина к польскому изданию Греча рассматривается в структуре целого публикации и с точки зрения комментариев Линде. Интерпретационным фоном послужили, в частности, автобиография Линде и воспоминания Ивана Лобойко.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Самуил Богумил Линде, Тадеуш (Фаддей) Булгарин, Николай Греч, перевод, рецепция

MAGDALENA DĄBROWSKA
SAMUEL BOGUMIŁ LINDE AND THADDEUS BULGARIN (AROUND THE POLISH TRANSLATION OF THE *HISTORICAL OUTLINE OF RUSSIAN LITERATURE* BY NIKOLAY GRETSCH)

The paper concerns the reception of Russian literature in Poland and the opinions on it in Russia in the first half of the nineteenth century. It consists of two parts: firstly, the presentation of Thaddeus Bulgarin's essay on Russian publications in 1822, in the structure of the Polish edition of the *Historical outline of Russian literature* by Nikolay Gretsck (edited and translated by S.B. Linde, Warsaw 1823, annex No. VII b); secondly, the presentation of Bulgarin's review of the Polish

edition of the *Historical outline of Russian literature* by Gretsch ('Severnyi Arkhiv' 1823, No. 18). The interpretative context is the correspondence between Linde and Vasily Anastasevich.

KEYWORDS: Samuel Bogumił Linde, Thaddeus Bulgarin (Faddei Bulgarin), Nikolay Gretsches, translation, reception

---